

**Konference Náboženství
v českých zemích v „dlouhém“
19. století (1780–1918),
Duchcov 12.–14. května 2010**

Konference pořádaná Fakultou humanitních studií Univerzity Karlovy a Muzeem města Duchcova jako součást grantového projektu „Intelektuální a lidová zbožnost v českých zemích v 19. století mezi nacionalismem a novou konfesionalizací“ proběhla v prostorách duchcovského evangelického kostela – unikátní architektonické památky z období secese, za jejímž vznikem stojí dva proslulí drážďanští architekti, R. Schilling a J. W. Graebner. Jedinečnost místa, kde se konference konala, si však vyžádala daň v podobě všepronikajícího chladu: vytápění, které do kostela umístili jeho stavebníci a původní uživatelé, po více než půlstoletí české „správy“ dávno neslouží a není, kdo by je opravil. Dost na tom, že město Duchcov spolu s řadou neziskových organizací a dobrovolníky jedinečnou památku vůbec stačilo opravit a – v plném slova smyslu – zachránit před zkázou.

Jednání konference zahájil Zdeněk R. Nešpor referátem, v němž nastínil přehled dosavadního zkoumání dané problematiky, přičemž konstatoval náboženskou, politickou či jinou předpojatost při studiu tohoto fenoménu v období před rokem 1989 a následující novější pokusy vymanit se z podobné gadamerovské „vrženosti“ při bádání o tomto problému. Na závěr představil grantový projekt, v jehož rámci byla konference uspořádána. Následoval blok „Duchovní jako nositelé zbožnosti“, jehož úvodní příspěvek přednesl premonstrát P. Jindřich Z. Charouz, zabý-

vající se proměnami systému vzdělávání v generálních, a v pozdějším období regionálně vymezených, arcidiocézních seminářích. Ve stejném bloku zazněl také biografický příspěvek o faráři F. A. Vackovi z první poloviny 19. století (Zuzana Čevelová a Jana Stráníková), sonda do farních knihoven královéhradecké diecéze, která umožnila účastníkům konference sledovat proměny zaměření biblioték od soukromých knižních sbírek jednotlivých duchovních ke knihovnám, v nichž mohli hledat poučení všichni farníci (Jana Oppeltová a Věra Slavíková), úvaha Olgy Šikové o Kollárově kázání z roku 1848 a pozoruhodná a jako vždy teoreticky fundovaná rozprava Jana Horského o vztahu religiózně-etických hodnot k historismu v pojetí českých evangelických intelektuálů.

Další blok byl věnován evangelickým sborům. Úvodní referát Zdeňka R. Nešpora pojednával o vztahu „lidových“ církví – luteránů a reformovaných (již získali po polovině 19. století alespoň formální rovnoprávnost s církví katolickou) – k malým „svobodným“ evangelickým církvím. Příspěvky Václava Zemana a nepřítomného Jana Kiliána se dotýkaly německojazyčného prostředí severních Čech; první byl zaměřen na oblast Děčínska a Šluknovska a ranou historii zdejších evangelických sborů, druhý byl věnován stavbě nového evangelického kostela v Hrobě, dílu shodných architektů jako v případě duchcovského kostela. Na německé milieu se zaměřil rovněž Pavel Andrš, který se soustředil na rodinu továrníků Lahusenů podporujících evangelickou obec v Nejdku. Další referující, Vojtěch Kábrt, se zabýval životem nekatolických církví na českém severovýchodě v druhé polovině 19. století. Všeobec-

ný zájem účastníků konference vzbudil přitažlivě a srozumitelně podaný referát Ondřeje Macka o Gustavu Adolfu Skalském. První den konference byl zakončen přímo v místě jednání zdařilým pokusem evangelického duchovního Marka P. Lukáška o rekonstrukci luterské bohoslužby z 19. století, které se kromě zájemců z řad konferujících zúčastnili i evangelíci z Duchcova a okolí.

První část dalšího dne byla až na jednu výjimku (případové pojednání o hospodářských dějinách vybrané moravské farnosti od Evy Tomáškové) věnována dějinám církevních řádů – např. premonstrátům (Hedvika Kuchařová), redemptoristům (Kristina Kaiserová a Marie Macková) nebo německým rytířům (Petr Tesař). Další dva referáty byly zaměřeny obecněji – na představené některých klášterů v olomoucké arcidiecézi (David Mandát) a na vztah ženských kongregací k prostředí moravských měst (Jiří Míhola). Oprávněnou pozornost vzbudil příspěvek z církevní historiografie pojatý Jakubem Zouharem jako kritické poznámky k dějepisnému působení některých českých dominikánů a také s obrovským zaujetím odpřednášený projev Marie Štemberkové o rektorech teologií na pražské Karlo-Ferdinandově univerzitě. Zajímavá byla rovněž zpráva Jitky Jonové o pokusech zřítit samostatnou německou diecézi v Chebu. Další jednání bylo rozděleno do tří bloků, přičemž první zahrnoval pouze dva referáty, oba věnované náboženským poměrům Čechů v zahraničí – v případě Jaroslava Vaculíka na Volyni, v druhém příspěvku Marka Vlhy v krajanské Americe. Druhý blok byl zaměřen na antiklerikalismus a alternativní formy religiozity. Příspěvky se věnovaly odrazu náboženství v dobovém tisku (Ludomír

Kocourek), kněžskému vnímání postupné sekularizace české společnosti v druhé polovině 19. století (Hana Stoklasová), Amerlingovým pokusům o syntézu náboženského diskursu s vědeckým (Jan Janko) či poměru T. G. Masaryka k náboženství a klerikalismu (Marie Neudorfflová). Dále zazněl referát o polemice vyšehradského probošta A. Lenze s liberály (Tomáš Veber) a pojednání zahraniční účastnice konference Viery Pasterové o Pravoslavné besedě v kontextu sociálním, teologickým i politickým. Poslední blok konferenčního jednání zahrnoval čtyři velmi zajímavé příspěvky uměleckohistorického rázu. Pozoruhodná byla aplikace myšlenek francouzského historika Pierra Nory o *Les lieux de mémoire* na evangelické kostely v českém prostoru v podání Blanky Altové. Další referát se věnoval speciální otázce evangelické sakrální architektury – přístavbám věží u tolerančních modliteben (Marta Procházková). Mimořádně zdařilá byla též prezentace Víta Honyse zaměřená na odraz mariánského a světeckého kultu v zlidovělých plastikách Podkrušnohoří nebo zkoumání duchovního pozadí, na kterém vznikaly obrazy jeptišek v díle česko-německého malíře Gabriela Maxe (Aleš Filip a Roman Musil). Po skončení akademického jednání byla zájemcům umožněna prohlídka expozice a dalších prostor Muzea města Duchcova.

Poslední den konference byl věnován miscelaneím k dějinám zbožnosti v 19. století. Z přednesených příspěvků si zaslouží pozornost zejména vystoupení Jiřího Raka o postavení katolicismu v rodící se národní ideologii před březnem 1848. Stejně době byl věnován referát Marcely Oubrechtové, která se zabývala náboženskými představami děčínských Hunů,

aristokracii a jejímu vztahu k náboženství byl zasvěcen rovněž příspěvek Jany Michlové o Ch. L. Ficquelmontovi, založený na studiu jeho knižní sbírky. Na statistických výzkumech univerzitních matric byla postavena zajímavá úvaha Markéty Seligové o vývoji početního zastoupení českých evangelíků na pražské technice na přelomu 19. a 20. století. Dále zazněly příspěvky Petra Melmuka „Svědectví roku 1848 o náboženské a konfesní situaci v Čechách“ nebo „Antisemitské incidenty v Čechách roku 1859“ v podání Adama Dobeše. Konference byla zakončena exkurzí do okolí Duchcova se zaměřením na sakrální objekty. V Hrobě si účastníci konference prohlédli blížence duchcovského evangelického kostela, jehož současný stav je i na severočeské poměry katastrofální, následovala návštěva unikátního dubského kostela postaveného podle vzoru benátského chrámu Santa Maria dell Orto a dvou kostelů v Krupce (jejichž prohlídku s výkladem připravil Bohdan Ostroveršenko).

Duchcovská konference *Náboženství v českých zemích v „dlouhém“ 19. století (1780-1918)* byla výjimečná nejen svojí lokalizací v místech a prostorách, které dokumentují přervané soužití českého a německého živlu a jejich religiozitu, ale tím spíše bohatým obsahem a tvůrčí atmosférou, která toto setkání historiků, historiků umění a literatury, teologů i dalších badatelů provázela. Proto je potěšující, že Zdeněk R. Nešpor a Kristina Kaisarová vyzvali část referujících k přepracování jejich příspěvků do podoby kapitol kolektivní monografie *Variety české religiozity v „dlouhém“ 19. století*, kterou vydá nakladatelství Albis international.

Jiří Wolf

Nový historický časopis: *Historie – Otázky – Problémy*

Když Josef Dobiáš, Antonín Rezek a Jaroslav Goll zakládali před více než sto lety první specializované české historické časopisy, přáli si, aby odborné historické bádání mělo vlastní publikační platformu, pokrývající celou škálu aktuálního dějzpytného poznání a umožňující komunikaci poznaného uvnitř celé (zdaleka nejen akademické) badatelské obce. Současná situace je však namnoze odlišná. Vedle „oficiálního“ *Českého časopisu historického*, který vychází už ve 108. ročníku, funguje celá řada dalších historických periodik různého dosahu i zaměření. Z poslední doby lze vzpomenout třeba vznik revue *Dějiny – teorie – kritika* (2004), která se programově snaží o prohlubování teoretických a metodologických aspektů historické práce a – přes mimořádně ošklivou úpravu i (donedávna) prakticky absentující distribuci – získala už četné čtenáře i uznání. Z jiné strany tak zaplnila místo uprázdněné faktickým, ne-li už formálním zánikem jiného časopisu „mladších“ historiků – kulturněhistorické revue *Kuděj* (poslední číslo „starého“ *Kuděje* vyšlo v roce 2006). Aktuálně se na pulty knihkupectví, nebo spíše do regálů knihoven, dostává nový historický časopis *HOP*: je to důvod k jásotu?

Historii – Otázky – Problémy vydává Ústav českých dějin Filozofické fakulty UK, přičemž časopis se chce zaměřovat na otázky spojené s dějinami českých zemí a střední Evropy od raného novověku po současnost. Dosud vyšla dvě tematicky uzavřená čísla (s vročením 2009), první věnované Kryštofu Harantovi z Polžic a Bezdruzic u příležitosti čtyřsetletého výročí vydání jeho cestopisu, druhé pro-